१जिह्वायाम् रसज्ञानसाधने जिह्वाख्यानस्येन्द्रिये अमरः
ज्ञा-क। रसज्ञातरि त्रि०।

रसज्येष्ठ पु० रसेषु ज्येष्ठः श्रेष्ठः। १मधुररसे हेमच०
२शृङ्गाररसे च। [हेमच०।

रसतेजस् न० रसस्य मुक्ताद्यसारस्य तेजः सारः। रुधिरे

रसदालिका स्त्री रसार्थं दल्यते दल-कर्मणि वुञ् गौरा०
ङीष् आर्थे क सुश्रु०। पुष्पेचौ (पुदि आच)
राजनि०।

रसधातु पु० रसाख्यो द्रवरूपो वा धातुः। पारदे राजनि०

रसधेनु स्त्री दानार्थं कल्पितायाम् इक्षुरसनिर्मितायां धेनौ
धेनुशब्दे १९०९ पृ० दृश्यम्।

रसन न०रस-ल्युट्। १स्वादे २धमनी च करणे ल्युट्। जिह्वायां
च मेदि० "पित्तेन दूने रसने पितापि नैवधम्।

रसना स्त्री रसतेऽनया रस-करणे ल्युट् अंजा० टाप्।
१जिह्वायाम् अमरः। २राज्ञायां मेदि०। ३काञ्च्यां
हेमच०। ४रज्जौ च। [जिह्वायाम् हेमच०।

रसनेत्रिका स्त्री रसो नेत्रमिव अस्यस्याः ठन्। मनः-

रसपाकज पु० रसपाकेन जायते जन-ड। १गुडे राजनि०
२रुधिरधातौ च अलङ्कारशब्दे दृश्यम्।

रसफल पु० रसो जलं फले यस्याः। नारिकेलवृक्षे शब्दर०।

रसमाणिक्य न० रसेन पारदेन माणिक्यमिव तत् पाकज-
त्वात्। अनामख्याते पदार्थे।

रसराज पु० रसेषु रसो वा राजेव श्रेष्ठत्वात् रसः द्रव इव
राजते वा। १पारदे रसनाथादयोऽप्यत्र। २रसाञ्जने च
राजनि०। [मल्ल वः ङीप्। पाकस्थाने अमरः।

रसवती स्त्री रस आस्वाद्यद्रव्यमस्यादि अस्त्यस्याम् मतुप्

रसशोधन न० रसं पारदं द्रवीभूतं द्रव्यं रसार्द्रं वा शोध-
यति शुध-णिच्-ल्यु। १टङ्कणे (सोहागा) हेमच०
६त०। २पारदशोधने च।

रसस्थान न० रसस्य पारदस्य स्थानम्। हिङ्गुले शब्दच०।

रससिन्दूर न० रसजातं सिन्दूरम्। पारदजाते सिन्दूरभेदे
तत्पाकविधिः भावप्र० उक्तो यथा
"शुद्धसूतस्य अष्टांशोयाङ् भिषग्भागचतुष्टयम्। शुद्ध-
गन्धस्य भागैकं तावत् जलिमगन्धकम्। अथ वा पारदा-
द्धार्द्धं शुद्धगन्धकमेव हि। तयोः कज्जलिकां कुर्याद्दिन-
मेकं विमर्दयेत्। मृत्तिकां वाथवा शार्द्धं कुट्टयेदतिय-
त्नतः। तथा तारमयं चक्रम् कारकूर्पीं प्रलेपयेत्।
मृत्तिकां शोषयित्वा तु कूर्पां कज्जलिकां क्षिपेत्।
तां कूर्पीं वालुकायन्त्रे स्थापयित्वा रसं पचेत्। अग्निं
निरन्तरं दद्यात् यावद्दिनचतुष्टयम्। मृल्लोयादूर्ध्व-
संलग्नं सिन्दूरसदृशं रसम्"।

रसा स्त्री पाकजः रसो माधुर्यादिरूपोऽस्त्यस्याः अच्।
पृथिव्याम् अमरः। [रसाञ्जने राजनि०।

रसाग्रज न० रसस्य पित्तधातुद्रवस्याग्रात् जायते जन-ड।

रसाञ्जन न० रसजातं पित्तधातुजमञ्जनम्। अनामख्याते
"रीत्यान्तु ध्मायमानायां तत्किट्टन्तु रसाञ्जनम्। तदभावे
तु कर्त्तव्यं दार्वीक्वाथसमुद्भवम्" रत्नुक्ते १पदार्थे राजनि०
तद्विधिश्च भावप्र० उक्तो यथा
"दार्वीक्वाथसमं क्षीरं पादं पक्त्वा यथा घनम्। तदा
रसाञ्जनाख्यं तन्नेत्रयोः परमं हितम्। रसाञ्जनं कटु
श्लेष्मविषनेत्रविकारहृत्। उष्णं रसायनं तिक्तं छेदनं
व्रणदोषहृत्"।

रसाढ्य पु० रसेन मधुररसेनाढ्यः। १आम्रातके राजनि०।
२रसवति त्रि०। [भागे अमरः।

रसातल न० रसायास्तलम्। पातालभेदे सप्तमे भूमेरधो-

रसाधिक पु० रसाय द्रवाय रसार्द्रद्रावणाय अधिकः
आदीयमानत्वात्। १टङ्कणे रसेनाधिका। २काको-
दुम्बरिकायां स्त्री राजनि०। ३रसेनाधिके त्रि०। [रसे

रसान्तर न० अन्यो रसः मयूर० त्रि०। प्रकृतरसादन्यस्मिन्

रसाभास पु० रस इव आभासते आ+भास-अच्। "अनौ-
चित्यप्रवृत्तत्वे आभासौ रसभावयोः" सा० द० उक्ते
पत्न्यादिपरनायकादिगतशृङ्गारादौ रसे।
"अनौचित्यमत्र रसानां भरतादिप्रणीतलक्षणानां वाम-
भ्रूरक्षितत्वे सत्येकदेशयोगित्वोपलक्षणं बोध्यं तत्र
वाक्यस्तुपपत्तये एकदेशतो दर्श्यते। "उपनायकसंस्थायां
मुनिगुरुपत्नीगतायाञ्च। बहुनायकविषयायां रतौ
तथाऽनुभयनिष्ठायाम्। प्रतिनायकनिष्ठत्वे तद्वधबन्ध-
पातातिर्यग्गादिगते। शृङ्गारेऽनौचित्यं रौद्रे गुर्वादिगत-
क्रोधे शान्ते च हीननिष्ठे गुर्वाद्याश्रयणे हास्ये।
शत्रुवधाद्युत्साहेऽधमपात्रगते तथा वीरे। उत्तमपात्र-
गतत्वे भयानके त्रेयमेवमन्यत्र"। [(चुकपानङ्ग)

रसाङ्ग न०रसेनाङ्गम्। १दन्तङ्के राजनि०।२चुक्रे च भावप्र०

रसायन न० रसस्यायनमिव। १तक्रे हेमच० २कट्याम्
राजनि० ३विषभेदे वैद्यकप्रसिद्धे ४औषधभेदे च ५गरुडे
६विडङ्गे च पु० मेदि०। ७त०। ८रसस्थाने च।
औषधभेदलक्षणादि भावप्र० उक्तं यथा